

Hebben jongens een steeds groter wordende onderwijsachterstand?

Sekseverschillen in onderwijsprestaties vanaf vijftien jaar

K. Bügel, R.V.J. Alberts en R.J. Zwitser

Wie de laatste tijd het onderwijsnieuws een beetje heeft gevolgd, zal het niet zijn ontgaan dat er in Nederland, net als in andere westerse landen, ‘een jongensprobleem’ schijnt te zijn (onder andere Elsevier, 2011). Alle media besteedden aandacht aan de onderwijsachterstand van jongens. Jongens zouden het slachtoffer zijn van de vervrouwelijking van het onderwijs (Veendrick, Tavecchio & Doornenbal, 2004), van hun langzaam rijpende hersenen (Jolles, 2007) en van onderwijsvernieuwingen, zoals de basisvorming en de Tweede Fase (Jolles, 2007; Coenen, Meng & Van der Velden, 2011). Sommige deskundigen pleitten daarom voor aangepaste didactiek voor jongens of gescheiden onderwijs voor jongens en meisjes (Younger & Warrington, 2005). In de Tweede Kamer vroeg het CDA om extra geld om het probleem te onderzoeken.

In opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur & Wetenschap bracht het ITS de onderwijspositie in kaart van jongens in vergelijking met die van meisjes in het primair onderwijs en in de eerste jaren van het voortgezet onderwijs (Driessen & Van Langen, 2010). De auteurs concludeerden dat er op het gebied van cognitieve competenties geen sprake is van een systematische achterstand van jongens. Meisjes presteren beter bij Nederlandse taal en

lezen, jongens bij rekenen en wiskunde, waarbij de voorsprong van jongens groter is dan die van meisjes. Zij rapporteerden wel aanzienlijke verschillen op het gebied van niet-cognitieve competenties, zoals werkhouding en sociaal gedrag.

In dit artikel wordt beschreven wat de sekseverschillen zijn in de tweede helft van het voortgezet onderwijs en daarna. Gezien het feit dat jongens geen achterstand oplopen in het basisonderwijs en de eerste helft van het voortgezet onderwijs, wordt nagegaan of het ‘jongensprobleem’ – achterblijvende prestaties van jongens – na de basisvorming ontstaat.

De vraag of er vanaf de tweede helft van het voortgezet onderwijs een structurele achterstand voor jongens ontstaat, wordt opgesplitst in drie deelvragen:

- Is er sprake van een sekseverschil in prestaties ten nadele van jongens?
- Is dit verschil recentelijk toegenomen?
- Is deze mogelijke toename het gevolg van het feit dat meisjes beter zijn gaan presteren, jongens slechter zijn gaan presteren, of beide?

Deze drie vragen worden beantwoord aan de hand van de volgende onderwerpen:

1. Onderwijsniveau voortgezet onderwijs
2. Doubleren

3. Sector- en profielkeuze voortgezet onderwijs
4. Resultaten eindexamen voortgezet onderwijs
5. Studiekeuze hoger onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs
6. Doorstroom hoger onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs

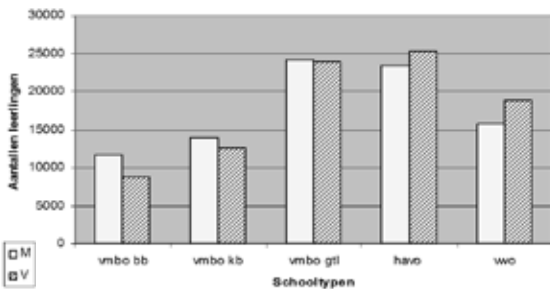
Bij de beantwoording van de drie vragen wordt gebruik gemaakt van en niet eerder gepubliceerde gegevens van het Cito over verschillen in prestaties bij de centrale examens in 2010 en niet eerder gepubliceerde gegevens van DUO over de tweede fase van vmbo, havo en vwo die door Cito geanalyseerd worden (eveneens over 2010), aangeduid als 'gegevens DUO/Cito'. De gegevens over 2010 worden vergeleken met data van het CBS en het Tweede Fase Adviespunt over vroegere jaren. Voor de periode na het middelbaar onderwijs – mbo, hbo en universitair onderwijs – wordt eveneens geput uit data van het CBS.

Onderwijsniveau voortgezet onderwijs

De uitgangspositie van jongens en meisjes is bij het begin van het voortgezet onderwijs qua getalsmatige verhouding nog dezelfde als bij de geboorte: 51 procent jongens, 49 procent meisjes (CBS, StatLine, 2011). Ook

zijn er geen relevante leeftijdsverschillen tussen de twee groepen (Driessen & Van Langen, 2010), noch in prestaties, hoewel jongens de Eindtoets basisonderwijs (Cito-toets) de laatste jaren iets beter maken dan meisjes (Cito, 2010). Daarna beginnen er echter verschillen op te treden. Na de brugklas blijken meisjes vaker naar een hoger niveau te zijn opgestroomd en minder vaak afgestroomd naar een lager niveau. Jongens hebben het onderwijs ook vaker zonder diploma verlaten. Dit geldt voor alle schooltypen (Van der Bie, 2010; Driessen & Van Langen, 2010).

De grotere opstroom (en mindere afstroom) van meisjes heeft tot gevolg dat er in de hogere schooltypen meer meisjes zitten en in de lagere schooltypen meer jongens. Het percentage vrouwelijke examenkandidaten op het vwo is in het verleden gestaag toegenomen: van 51 procent in 1998 tot 55 procent in 2004 (Tweede Fase Adviespunt, 2005). Sindsdien is deze verhouding gestabiliseerd: we vinden dezelfde verhouding terug in 2010 (gegevens DUO/Cito). Figuur 1 laat deze verschillen zien. Overigens is deze toename van aantallen meisjes in het vwo niet een effect van de Tweede Fase, zoals vaak wordt beweerd (zie onder anderen Emans & Van Veen, 2011). De grootste stijging in percentage meisjes vond namelijk plaats tussen 1970 en 1980: van ongeveer 30 procent naar ongeveer 45 procent geslaagden (CBS StatLine, 2011). Op de havo neemt het percentage vrouwelijke examenkandidaten tussen 1998 en 2004 licht af: van 56 procent naar 54 procent. In 2010 was 52 procent van de havo-examenkandidaten vrouw (gegevens DUO/Cito). De relatieve toename van het percentage jongens wordt waarschijnlijk veroorzaakt door het feit dat jongens de laatste jaren vaker 'stapelen' dan meisjes: doorstromen van vmbo naar havo (zie onder anderen Jenje-Heijdel, 2010). In

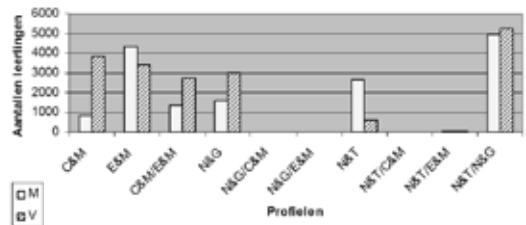
Figuur 1: Aantallen mannelijke en vrouwelijke examenkandidaten in 2010 per schooltype Bron:

Gegevens DUO/Cito

het vmbo blijft de sekseverdeling tamelijk constant: gemiddeld ongeveer 48 procent vrouwelijke examenkandidaten. Verder valt op dat zowel jongens als meisjes naar steeds hogere schooltypen gaan. Vooral het percentage leerlingen dat naar het vmbo gaat, wordt steeds kleiner. Uit de cijfers (aantal examenkandidaten 2010) blijkt bijvoorbeeld dat het leerlingenaantal in de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo spectaculair afneemt: 33 procent minder jongens en 56 procent minder meisjes in vergelijking met 2006! Deze sekseverschillen in onderwijsloopbaan zijn niet nieuw en bestaan ook in vele andere landen (zie bijvoorbeeld Bosker & Van der Velden, 1986).

Doubleren

Jongens blijven in alle schooltypes vaker zitten dan meisjes, maar het verschil tussen jongens en meisjes verandert niet in de loop van de jaren. In de eerste klas doubleren jongens 2 procent meer, in 4-havo 6 procent meer en in 5-vwo 4 procent meer (Emans & Van Veen, 2011). Deze verschillen tussen jongens en meisjes moeten wel geïnterpreteerd worden tegen de algemene achtergrond dat leerlingen vaker doubleren in hogere klassen dan in lagere. Bovendien is het percentage doubleurs in de bovenbouw van havo en vwo tussen 1997 en 2003 geleidelijk afgenomen: in klas 4 en 5 van de havo van 15,4 tot 11,4 procent en in klas 4, 5 en 6 van het vwo van 10,9 tot 7,4 procent (Tweede Fase Adviespunt, 2005). Ook daarna is er nog een kleine daling (Emans & Van Veen, 2011). Al met al betreft het echter slechts kleine aantallen leerlingen, want jongens zijn nauwelijks ouder dan meisjes op het moment dat ze examen doen: op het vwo en het vmbo ongeveer een maand en op de havo 1,7 maand (gegevens DUO/Cito).

Figuur 2: Profielkeuze vwo-examenkandidaten 2010

Bron: Gegevens DUO/Cito

Sector- en profielkeuze voortgezet onderwijs
Traditioneel zijn er qua vakken en richtingkeuze grote sekseverschillen in inhoudelijke richtingen in het onderwijs (Bügel, 2005). Driessen en Van Langen (2010) spreken over een ‘hardnekkige horizontale onderwijsongelijkheid’. De percentuele verschillen bleven inderdaad tientallen jaren dezelfde. Jongens kiezen meer exacte en economische richtingen, meisjes meer culturele en sociale. Exacte en economische profielen gelden als moeilijker, maar bieden meer studiekeuzemogelijkheden.

Het is dan ook opvallend dat de afgelopen jaren een verschuiving in profielkeuze is te zien. Opvallend veel leerlingen kiezen het dubbelprofiel Natuur & Techniek samen met Natuur & Gezondheid. Figuur 2 toont de profielkeuze van vwo-examenkandidaten 2010.

In Figuur 3 zijn bij 2010 profielen samengevoegd, waarbij de combinatieprofielen C&M met E&M tot het profiel ‘Economisch’ zijn gerekend en zeer zeldzame combinaties (met soms minder dan 10 kandidaten) zijn weggelaten. Voor 2004 is het niet gespecificeerde profiel ‘combi’ weggelaten.

We zien – bij vergelijking van 2004 met 2010 – dat de keuze voor exacte profielen in het vwo spectaculair stijgt, zowel bij jongens als bij meisjes, met respectievelijk 11 en 10 procent. Deze stijging gaat bij jongens vooral ten koste van de eco-

nomische profielen. Bij meisjes is dat niet zo; zij kiezen juist meer voor het economische profiel en vooral minder voor het culturele profiel. Dit hangt samen met de invoering van de vernieuwde Tweede Fase in het schooljaar 2007/2008. Daarbij zijn wiskunde en economie geen verplichte vakken meer bij het profiel Cultuur & Maatschappij (havo), terwijl bij vwo in dit profiel alleen wiskunde-C is opgenomen: de 'lichtste' wiskunde-variant. Omdat wiskunde en natuurkunde voor veel vervolgstudies vereist zijn (onder meer voor geneeskunde), kiezen leerlingen liever een profiel met meer mogelijkheden. Het is ook gemakkelijker geworden voor leerlingen om extra vakken te kiezen waardoor zij een dubbelprofiel volgen.

Op het vwo zijn er daardoor nu meer meisjes dan jongens die examen doen in een economisch profiel, terwijl de aantallen examenkandidaten bij exacte profielen elkaar niet veel ontlopen: er blijken in 2010 slechts 321 meer jongens dan meisjes te zijn die een exact profiel (alle combinaties met N&T of N&G) volgen (gegevens DUO/Cito). Er zitten immers meer meisjes op het vwo dan jongens.

Bij de havo zien we eenzelfde ontwikkeling. Zowel jongens als meisjes kiezen vaker voor een exact profiel: een toename

van 5 procent bij jongens en van 12 procent bij meisjes. Nog groter is de toename voor economische profielen bij meisjes, namelijk 14 procent. Het culturele profiel wordt ook op de havo steeds minder populair: 4 procent minder jongens en 24 procent minder meisjes kiezen dit profiel (Figuur 4).

De sectorkeuze in de kaderberoepsgerichte leerweg van het vmbo lijkt redelijk constant, zowel qua percentages (Figuur 5) als aantallen leerlingen. Er is in het vmbo (nog) geen sprake van een grotere belangstelling voor technische sectoren, noch voor economische.

Figuur 6 laat zien dat de sectorkeuze in het vmbo-BB tamelijk traditioneel blijft, hoewel er verschuivingen zijn. Het percentage meisjes in de basisberoepsgerichte leerweg dat voor Zorg & Welzijn kiest, neemt af, sinds 2006 met 14 procent ten gunste van keuzes voor Economie en Landbouw. Techniek blijft onveranderd onaantrekkelijk voor meisjes. Jongens kiezen minder vaak voor een technische of economische sector dan in 2006.

Resultaten eindexamen voortgezet onderwijs
Zoals eerder opgemerkt komen jongens gemiddeld op een iets lager schooltype uit dan meisjes. Als we aannemen dat jongens en meisjes gemiddeld even intelligent zijn en

Tabel 1: Gemiddeld sekseverschil in score bij het centrale examen VO

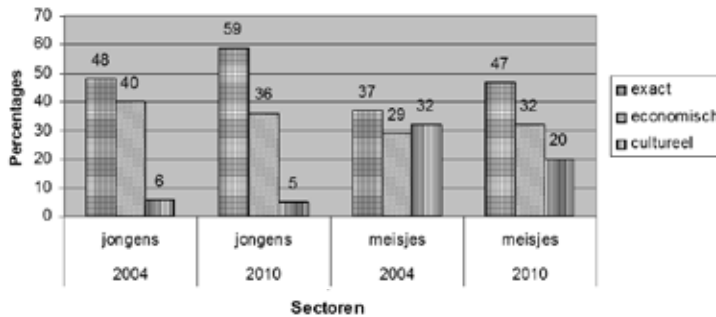
schooltype	2006	2009	2010
vmbo-bb	0,07	0,04	0,01
vmbo-kb	0,16	0,01	0,16
vmbo-gtl	0,12	-0,04	0,11
Havo	0,09	-0,04	0,16
Vwo	0,01	-0,04	0,09

Noot: bb: basisberoepsgerichte leerweg, kb: kaderberoepsgerichte leerweg, gtl: gemengde en theoretische leerweg, positieve effectgroottes: voordeel jongens, negatieve effectgroottes: voordeel meisjes

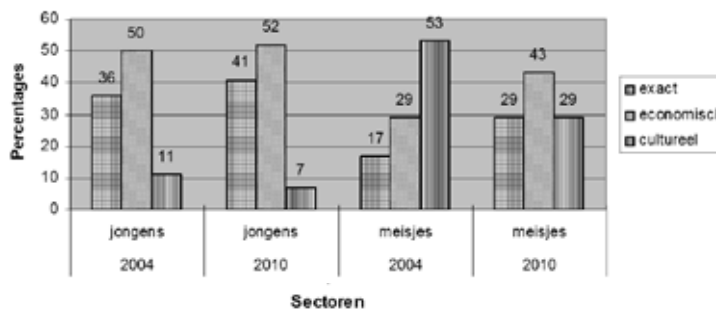
Bron: gegevens Cito.

dat intelligentie een belangrijke rol speelt bij het centrale examen van het voortgezet onderwijs, zou je verwachten dat jongens bij alle examens beter presteren dan meisjes. Dat is, op een enkele uitzondering na, ook het geval, zoals tabel 1 laat zien.

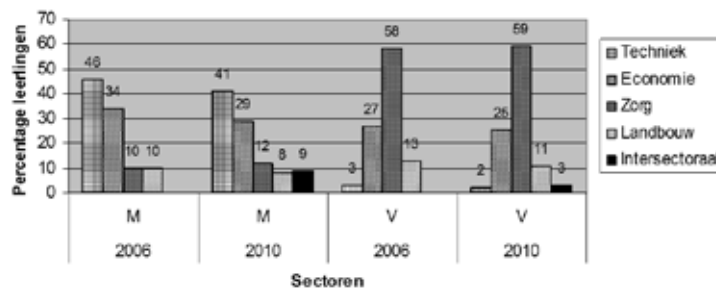
Om de sekspecifieke verschillen in prestaties vergelijkbaar te maken, worden deze zoveel mogelijk uitgedrukt in effect-groottes: verschil in standaarddeviatie-eenheden. Een positief getal geeft een verschil in het voordeel van jongens aan, een

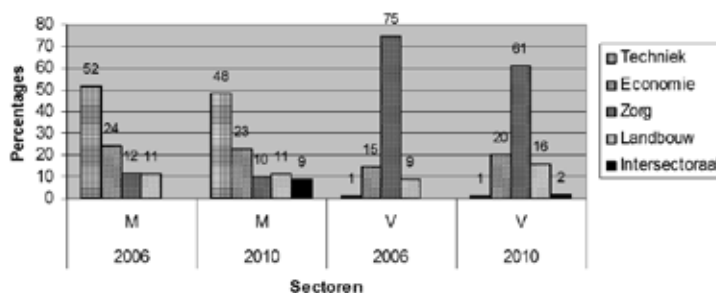
Figuur 3: Profielkeuze vwo-examenkandidaten in 2004 en 2010 in percentages (profielen samengevoegd) Bron: Gegevens DUO/Cito; Tweede Fase Adviespunt, 2005

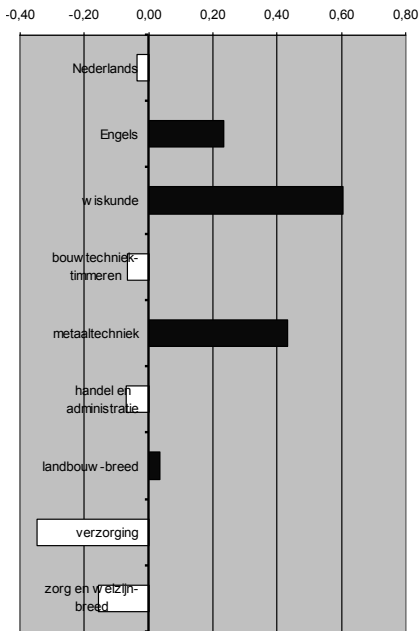
Figuur 4: Profielkeuze havo-examenkandidaten in 2004 en 2010 in percentages (profielen samengevoegd) Bron: Gegevens DUO/Cito; Tweede Fase Adviespunt, 2005

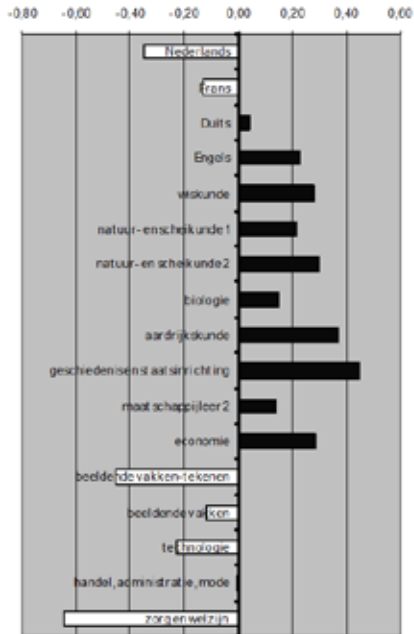
Figuur 5: Sectorkeuze vmbo-kb in 2006 en 2010 in percentages Bron: Gegevens DUO/Cito; CBS statline, juni 2011

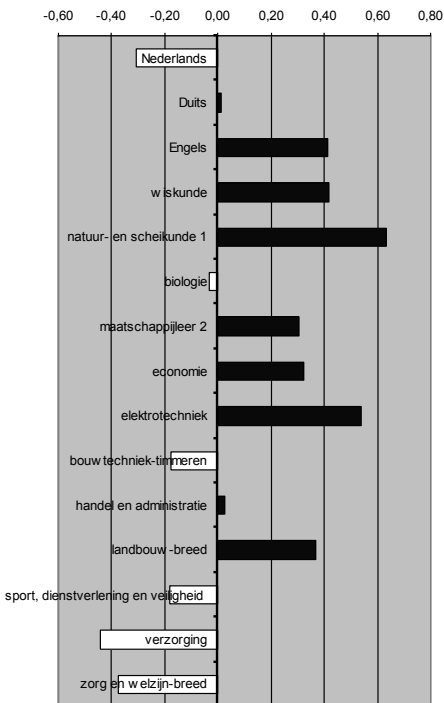
Figuur 6: Sectorkeuze vmbo-bb in 2006 en 2010 in percentages Bron: Gegevens DUO/Cito, CBS statline, juni 2011

Figuur 7: Effectgroottes van de verschillen tussen jongens en meisjes bij de centrale examens vmbo-bb van 2010. Bron: Cito

Figuur 9: Effectgroottes van de verschillen tussen jongens en meisjes bij de centrale examens vmbo-g/t van 2010. Bron: Cito

Figuur 8: Effectgroottes van de verschillen tussen jongens en meisjes bij de centrale examens vmbo-kb van 2010. Bron: Cito

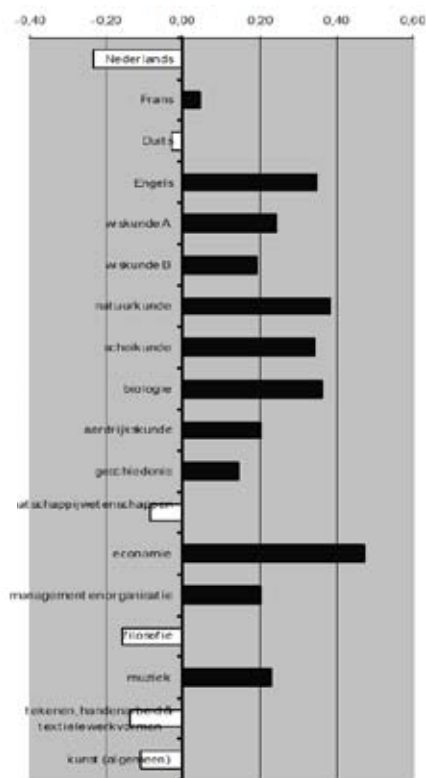
negatief getal een verschil in het voordeel van meisjes. In de onderzoeksliteratuur wordt een effectgrootte van ongeveer 0,25 'klein' genoemd, van 0,50 'middelmatig groot' en van 0,80 tot 1 'groot'. De gemiddelde sekseverschillen zijn buitengewoon klein en wisselen per jaar. De grootste verschillen in 2010 komen voor bij vmbo-kb en havo en hebben een effectgrootte van 0,16. Ook dit verschil wordt over het algemeen als 'klein' getypeerd. In beide gevallen hebben jongens gemiddeld 2,5 procent meer goede antwoorden gegeven op de examenvragen. Uitgedrukt in cijferpunten (examencijfer) komt dat neer op een verschil van maximaal 0,25.

De fluctuatie in gemiddelde verschillen over de jaren heen wordt onder andere veroorzaakt door wisselende prestatieverschillen bij de afzonderlijke vakken en door veranderingen in vakkenkeuze. De Inspectie van het Onderwijs (2011) constateert

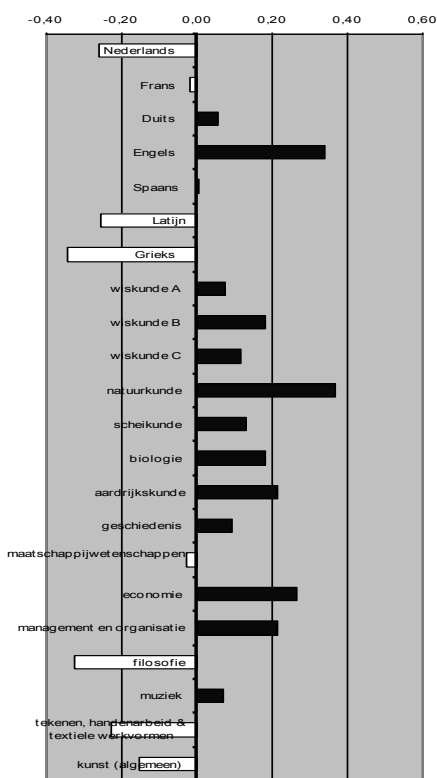
daarnaast nog dat er grote verschillen per school zijn: op sommige scholen presteren meisjes beter in wiskunde en jongens beter bij Nederlands. Invoering van de vernieuwde Tweede Fase in het schooljaar 2007/2008 heeft geleid tot grote veranderingen in vakkenkeuze. Zowel jongens als meisjes kiezen vaker voor exacte profielen en veel meer meisjes dan voorheen maken de examens voor wiskunde A en B. Er zijn wel een paar constanten: jongens maken de examens economie en Engels meestal beter en vaak ook de exacte vakken, terwijl meisjes hoger scoren bij Nederlands, Latijn, Grieks, filosofie, kunstvakken en een aantal beroepsgerichte vakken, zoals 'zorgvakken'. De gemiddelde verschillen zijn

meestal klein en vaker in het voordeel van jongens. Maar er zijn tamelijk grote ('middelmatige') verschillen in het voordeel van jongens bij wiskunde (vmbo-bb), natuur- en scheikunde (kb en havo) en economie (havo) en in het voordeel van meisjes bij verzorging (vmbo). Het is echter belangrijk om te benadrukken dat de gemiddelde verschillen tussen jongens en meisjes in het niet vallen bij de verschillen binnen de groep jongens en meisjes. De prestatiever verschillen bijvoorbeeld in wiskunde binnen de afzonderlijke groepen zijn zeer groot.

De verschillen zijn de afgelopen vijftien jaar nauwelijks veranderd. Ook in 2003 waren de sekseverschillen in prestaties bij vmbo in de beroepsgerichte leerwegen het

Figuur 10: Effectgroottes van de verschillen tussen jongens en meisjes bij de centrale examens havo van 2010. Bron: Cito

Figuur 11: Effectgroottes van de verschillen tussen jongens en meisjes bij de centrale examens vwo van 2010. Bron: Cito

grootst (Bügel, 1993; 2005). Figuur 7 tot en met 11 tonen de verschillen bij vwo tot en met met vmbo-bb in 2010 bij vakken met meer dan 1000 kandidaten.

Voor de schoolexamens halen leerlingen gemiddeld hogere cijfers dan voor het centrale examen. Volgens Emans en Van Veen (2011) en de Inspectie van het Onderwijs (2011) zijn deze verschillen voor meisjes een stuk groter dan voor jongens. Het percentage meisjes dat slaagt, is dan ook meestal groter dan het percentage jongens. In 2010 zijn er echter nauwelijks verschillen tussen percentages geslaagde jongens en meisjes. Meisjes slaagden iets vaker bij vwo, vmbo-kb en vmbo-bb (zie Tabel 2), maar de verschillen zijn zeer klein. Alleen bij havo is het verschil iets groter: 2 procent, maar dan in het voordeel van jongens. Jongens haalden in 2010 ook voor de havo-schoolexamens hogere cijfers. In 2010 zijn de gemiddelde verschillen wat anders dan in de jaren daarvoor. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de invoer van de vernieuwde Tweede Fase, waardoor enerzijds de profielen en de inhoud van de examenprogramma's zijn veranderd en anderzijds zowel jongens als meisjes andere profielkeuzen hebben gemaakt dan in voorgaande jaren.

Studiekeuze hoger onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs

In mbo, hbo en wo is er eveneens een duidelijke seksspecifieke interesse in de verschillende studierichtingen (Van der Bie, 2010). In het wo zijn bedrijfskunde, rechten en economie populaire studies onder jongens. Meisjes kiezen voornamelijk psychologie, rechten, geneeskunde of pedagogiek. Een aantal van deze studies, zoals pedagogiek en rechten, biedt op dit moment minder beroepsperspectief dan technische studies (Studiekeuze 123, z.j.; Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, 2007). Meisjes kiezen op het hbo vooral voor de pabo of een opleiding tot verpleegkundige. Jongens doen op het hbo vaak economische of technische studies. Het percentage vrouwen in het hoger onderwijs dat een exacte of technische studie kiest is lager dan in andere westerse landen. In 2007/2008 was 19,5 procent van de afgestudeerden in exacte vakken in het hoger onderwijs (wo en hbo) vrouw, in Finland was dat 47,5 procent. In het mbo is de sector economie aantrekkelijk voor zowel mannen als vrouwen. Vrouwen kiezen echter vooral voor een opleiding in de sector zorg en welzijn. Techniek is voor de mannen de populairste sector. Bij instroom is in de sector zorg en welzijn ongeveer één op de zes deelnemers een man, in de sector techniek is ongeveer één op de vijf in-

Tabel 2: Sekseverschil in percentages geslaagden per schooltype in 2010

	Man	Vrouw	Vershil
vwo	88,51%	89,08%	-0,57%
havo	86,09%	84,07%	2,02%
vmbo tl	93,91%	93,45%	0,46%
vmbo gl	92,12%	92,02%	0,09%
vmbo kb	93,79%	94,07%	-0,29%
vmbo bb	95,78%	96,66%	-0,87%

Bron: gegevens DUO/Cito

stromers een vrouw (Van der Bie, 2010). De studies die mannen kiezen, leiden over het algemeen tot beter betaalde banen dan de pabo of een opleiding in de zorg. Er zijn kortom, aanzienlijke sekseverschillen in studiekeuze, maar vooral in het voordeel van mannen.

Doorstroom hoger onderwijs en middelbaar beroepsopleiding

In 2009/2010 telde zowel het hbo als het wetenschappelijk onderwijs (wo) meer vrouwen dan mannen. Echter, jongens met een vwo-diploma kiezen vaker voor de universiteit dan meisjes. Driekwart van de jongens en twee derde van de meisjes met een vwo-diploma stroomde na het vwo in 2008/'09 door naar de universiteit (Van der Bie, 2010). Jonge vrouwen hebben wel vaker dan voorheen een hbo- of wo-diploma. Dit is vooral zichtbaar bij vrouwen van 25 tot 35 jaar. In 1999 was nog 27 procent van hen hoger opgeleid, in 2009 is dit 42 procent. Het aantal hoogopgeleide mannen van deze leeftijd nam ook toe, namelijk van 27 procent (1999) tot 35 procent (2009). Niettemin is het percentage vrouwen in het hoger onderwijs in Nederland lager dan in de ons omringende landen (ministerie van Onderwijs, 2011). Zowel in het mbo, het hbo als het wo zijn de resultaten van vrouwen beter. In het mbo is het percentage vrouwen dat een diploma haalt 10 procent hoger dan het percentage mannen. Bij alle studierichtingen in het hbo en wo doen vrouwen het beter dan mannen. Van de ruim 76.000 studenten die in 2004/'05 met een hbo-studie begonnen, rondde 62 procent van de vrouwelijke studenten de studie binnen vijf jaar af. Bij de mannelijke studenten was dit 47 procent. In het wetenschappelijk onderwijs studeren vrouwen niet alleen sneller af, maar halen ze uiteindelijk ook vaker een diploma dan mannen. Bij de voltijdstu-

dies van het cohort 2002/'03 had na zeven jaar 63 procent van de vrouwen met vwo als vooropleiding een masterdiploma en slechts 43 procent van de mannen (Van der Bie, 2010).

Samengevat

Jongens en meisjes hebben een gelijke uitgangspositie aan het eind van de basisvorming. Om te kunnen spreken van een jongensprobleem moet worden aangetoond dat er na de basisvorming een verschil ontstaat, dat dit verschil in het nadeel van jongens is en bovendien het gevolg is van het feit dat jongens ten opzichte van eerdere jaren slechter zijn gaan presteren.

In het voortgezet onderwijs stromen jongens gemiddeld iets minder op en wat meer af naar lagere schooltypes. Echter, dit verschil is vanaf 2004 stabiel. Bovendien schuiven zowel jongens als meisjes de laatste jaren meer op naar hogere onderwijsniveaus. Eenzelfde soort ontwikkeling geldt voor doubleren. Jongens blijven vaker zitten, maar ook dit verschil is constant en bovendien neemt over het algemeen het aantal doubleurs af. Het verschil in leeftijd tussen jongens en meisjes bij het eindexamen is dan ook verwaarloosbaar klein.

In de keuze voor profielen, sectoren en studierichtingen zijn nog steeds duidelijke verschillen aan te wijzen. Jongens kiezen over het algemeen vaker vakken die meer mogelijkheden bieden bij vervolgstudie en een grotere kans geven op goed betaalde banen. Echter, het verschil wordt kleiner: bij havo en vwo kiezen meisjes minder voor het profiel Cultuur & Maatschappij en meer voor exacte profielen (Natuur & Gezondheid en in mindere mate Natuur & Techniek) en het profiel Economie & Maatschappij. Hoe lager het onderwijsniveau hoe traditioneler de keuzes. Op het vmbo blijven er grote verschillen tussen jongens

en meisjes: jongens kiezen veel meer technische richtingen, meisjes veel meer zorg en welzijn.

De verschillen in examenprestaties (centraal examen) bij afzonderlijke vakken zijn klein, maar lijken zeer hardnekkig. Gemiddeld over alle vakken zijn er nauwelijks tot geen verschillen tussen jongens en meisjes. In de beroepsgerichte leerwegen van het vmbo (het vroegere lagere beroeps-onderwijs) worden de meeste vakken iets beter gemaakt door jongens. Meisjes scoren vaker hoger op het schoolexamen dan jongens. In het mbo, hbo en wo worden de verschillen in onderwijsloopbaan groter. Vrouwen zijn in alle studies succesvoller dan jongens. Wel kiezen mannen meer technische en economische studies dan vrouwen. Deze bieden over het algemeen meer perspectief op een goed betaalde baan. Daarnaast neemt het aantal studenten in het hbo en wo dat een diploma haalt toe, dat geldt zowel voor mannelijke als vrouwelijke studenten.

Uit het voorafgaande kunnen we concluderen dat er voor geen van de zes besproken onderwerpen sprake is van een toenevend verschil tussen jongens en meisjes, waarbij het niveau van de jongens afneemt. Het gaat dus niet steeds slechter met jongens in het onderwijs. Ze bevinden zich niet in een neerwaartse spiraal, zoals wel gesuggereerd wordt. Vergeleken met vroeger blijven leerlingen – en dus ook jongens – minder zitten en gaan naar hogere niveaus. Vergeleken met meisjes blijven hun examenprestaties op het CE al decennialang op peil. Echter, het percentage meisjes dat naar havo en vwo gaat, is groter dan het percentage jongens. Bovendien groeit het percentage meisjes dat naar hbo en wo gaat harder dan het percentage jongens. Meisjes lopen hun achterstand in en behouden hun

voorsprong op het gebied van studiesnelheid en zittenblijven.

Verklaringen voor verschillen in schoolprestaties

Het begrip schoolprestaties is niet in een enkele maat te vangen, maar kijkend naar de hier behandelde zes onderwerpen zijn de sekseverschillen in schoolprestaties gering en de verschillen binnen de groep jongens en binnen de groep meisjes groot. De verklaringen die gegeven worden voor deze kleine en deels vermeende verschillen tussen gemiddelde prestaties van jongens en meisjes, lijken dan ook gezocht en weinig relevant. Driessen & Van Langen (2010) en Ter Riet (2007) geven een uitgebreid overzicht van alle verklaringen die in de (veelal Angelsaksische) literatuur (zie onder anderen Lewin, 2006) genoemd worden voor seksespecifieke prestaties in het algemeen en de vermeende achterstand van jongens in het bijzonder. Veel van de genoemde verklaringen (biologische verschillen, gedrag docenten en dergelijke) werden in het verleden gebruikt om de achterstand in prestaties van meisjes te verklaren.

In de literatuur genoemde verklaringen:

- *Biologische oorzaken.* Door genetische oorzaken zouden jongens op de middelbare school minder geneigd zijn tot ijver en discipline dan meisjes. Ook zou de *peergroep* een negatieve invloed hebben op de werkhouding van jongens (Van de Gaer, 2006). Volgens Jolles (2007) worden deze verschillen onder andere veroorzaakt door de latere hersenrijping van puberale jongens. Anderen (OECD, 2007; Fine, 2010) vechten deze verklaring aan. Opmerkelijk is in ieder geval dat de verschillen in afstroom, uitstroom en vertraging vooral opvallen na het voortgezet onderwijs. De

vraag dringt zich dan ook op hoe lang die hersenrijping nog doorgaat en ook of er misschien ook verschillen zijn tussen jongens en meisjes onderling.

- Volgens onder andere de evolutionaire psychologie zijn mannen meer bezig met macht, status en dominantie (Buunk, 2010; Gurian, 2009; Huberman, Loch & Öncüler, 2004; McCollum & Kahn, 2006; Schwartz, Shalom & Rubel, 2005). Deze macht en status zijn niet gemakkelijk te verkrijgen als leerling of student, per definitie een ondergeschikte positie. Soms is meer winst te behalen via opstandig of ander ‘stoer’ gedrag. Meisjes zouden hier gemiddeld minder last van hebben (Campbell, 2002) en meer samenwerken met anderen (Gurian, 2009). Meisjes zouden gemiddeld ook een groter verantwoordelijkheidsgevoel hebben en gedisciplineerder zijn (McCollum & Kahn, 2006). Fine (2010) bekritiseert het wetenschappelijk gehalte van dit soort uitspraken over sekseverschillen gebaseerd op stereotypen uit de oertijd. Ook hier lijkt het meer voor de hand liggend om dit soort gedragsoorzaken niet automatisch te koppelen aan de sekse van de leerling.
- *Maatschappelijke oorzaken.* Er wordt wel gesuggereerd dat jongens het slachtoffer zijn van de feminisering van het onderwijs. Echter: hoe hoger de onderwijsvorm hoe hoger het percentage mannelijke docenten en hoe beter de gemiddelde studievoortgang van meisjes. In 2008 was in het basisonderwijs 83,8 procent van de docenten vrouw. In het voortgezet onderwijs was dat 47,4 procent en in het tertiair onderwijs 37,3 procent (SBO, 2011). In 2009 was 12,3 procent van de hoogleraren vrouw (Merens, Van den Brakel, Hartgens & Hermans, 2010). Overigens hebben de vrouwelijke

docenten doorgaans kleinere aanstellingen dan mannen, zodat de verhouding in de praktijk iets anders uitpakt. De seksspecifieke verschillen in studievoortgang zijn de afgelopen decennia bovendien nauwelijks veranderd, terwijl het percentage vrouwelijke docenten wel is toegenomen. Timmerman & Van Esen (2004) toonden al eerder aan dat de steeds terugkerende discussie over de slechte invloed van de ‘feminisering’ van het onderwijs op de prestaties van jongens gebaseerd is op mythen en onbewezen vooronderstellingen. Niet de sekse van de docenten is van belang, maar hun kwaliteiten als docent. Een niet onbelangrijke oorzaak lijkt de toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen (Merens, e.a., 2011; Portegijs, Hermans & Lalta, 2006). Deze groeide van 35 procent in 1987 naar 60 procent in 2009. Het argument dat meisjes minder opleiding nodig hebben dan jongens gezien hun andere toekomstperspectief is steeds minder van toepassing.

- *Schoolinterne oorzaken.* De didactiek die scholen bieden, zou beter bij meisjes passen dan bij jongens: veel samenwerken, veel open opdrachten, enzovoorts. Deze veranderde didactiek zou zijn intrede hebben gedaan bij de Tweede Fase. In de eerste plaats worden beoordelingen in het voortgezet onderwijs slechts voor een zeer klein deel gebaseerd op samenwerkingsopdrachten, maar meestal op traditionele proefwerken. In de tweede plaats zijn de verschillen in schoolloopbaan niet drastisch veranderd bij de introductie van de Tweede Fase. De inhaalslag van meisjes begon veel eerder. Het eerder genoemde onderzoek van Van Langen & Vierke (2009) laat zien dat er een zeer groot aantal factoren is dat een rol speelt bij de keuze van exacte

profielen; hetzelfde geldt vermoedelijk voor andere schoolprestaties. Sekse is daarbij slechts een kleine factor.

Driessen & Van Langen besteden ook aandacht aan mogelijke interventies om de (vermeende) achterstand van jongens te bestrijden. Achtereenvolgens worden besproken: aandacht voor sekse specifieke leerstijlen (een niet aangetoond verschil), een andere aanpak van jongens, meer sturend en autoritair, speciale programma's voor jongens en seksegescheiden onderwijs. Er is geen empirisch bewijs voor het succes van dergelijke maatregelen voor jongens (zie onder anderen Van de Gaer, 2006). De auteurs stellen dat in het verleden wel is aangetoond dat vooral meisjes profiteren van 'single-sex-onderwijs' en dat jongens vooral baat hebben bij gemengd onderwijs. Dit laatste blijkt overigens ook te gelden voor de werkvloer (Rogelberg & Rumery, 1996). Mannen leveren betere prestaties als er ook vrouwen aanwezig zijn. Nogmaals: de focus op sekse is natuurlijk weinig productief als verschillen in schoolprestaties nauwelijks samenhangen met sekse.

Discussie

De gegevens over sekseverschillen in onderwijsprestaties vanaf vijftien jaar leiden niet tot de conclusie dat er voor vijftienjarige en oudere jongens plotseling sprake is van een probleem. De verschillen in niveau en onderwijsloopbaan vallen nu meer op, omdat meisjes bezig zijn met een inhaalslag en inmiddels vaker naar hogere schoolniveaus doorstromen. Deze inhaalslag is nog niet afgerond. De verwachting is dat verschillen in het voordeel van meisjes nog wel iets zullen toenemen gezien de trend in andere westerse landen. Voor vrouwen is er nog winst te boeken op het gebied van doorstroom naar hbo en wo, vakkenkeuze

en studierichtingen, vooral in de beroepsgerichte leerwegen van het vmbo. De nieuwe nadruk op de problemen van jongens in het onderwijs staat in schril contrast tot de maatschappelijke werkelijkheid waarin mannen domineren in leidinggevende functies en in wetenschappelijk onderzoek en bovendien meer verdienen dan vrouwen met een gelijk opleidingsniveau. De start-salarissen die mannelijke mbo'ers verdienen bij een voltijdaanstelling zijn 7 procent hoger dan die van vrouwen met een mbo-diploma. Ook de afgestudeerde mannen uit het hoger onderwijs verdienen meer dan vrouwen. Omdat bij deze cijfers is uitgegaan van de beloning in een voltijd baan, is het verschil tussen de inkomsten van mannen en vrouwen in werkelijkheid groter, omdat vrouwen vaker in deeltijd werken (Van der Bie, 2010; Merens, Van den Brakel, Hartgens & Hermans, 2010).

De aandacht voor sekseongelijkheid in het onderwijs dateert al van voor het verschijnen van Van Heeks *Het verborgen talent* in 1968. Het is interessant om de verklaringen voor sekseongelijkheid van onderwijskansen die Jungbluth (1981) indertijd optekende in de gezaghebbende publicatie *Onderwijs: bestel en beleid* te vergelijken met de verklaringen die nu voor de vermeende onderwijsachterstand voor jongens worden aangevoerd. Op grond van deze vergelijking kan men concluderen dat de feitelijke ontwikkeling van sekseongelijkheid van onderwijskansen een veel gelijkmatiger evolutie kent dan de theorievorming die deze ongelijkheid probeert te verklaren. Decennialang is er meer aandacht geweest voor de verklaring van 'achterstand' dan voor een verklaring van de ontwikkeling die meisjes ten opzichte van jongens doormaken. Nu meisjes (en dan ook nog maar op onderdelen) jongens voorbijstreven, gaat de aandacht eenzijdig

naar de achterstand van jongens uit, met een wildgroei aan nieuwe theoretische invalshoeken. Het bovenmatig problematiseren van de relatief kleine verschillen (in uitkomsten) leidt enigszins paradoxaal tot een enorme stereotypering van de twee groepen. De voorgestelde oplossingen zelfs nog meer: doe met jongens iets met een voetbal (een docent op Radio 1, juni 2011). In werkelijkheid zijn de verschillen in gemiddelde prestaties tussen jongens en meisjes zeer gering, maar de verschillen binnen de groep jongens en binnen de groep meisjes zeer groot. Talrijke jongens halen hoge cijfers bij Nederlands en de meeste jongens blijven nooit zitten. Bij meisjes komt het omgekeerde beeld voor. Zo won een (Duits) meisje de wiskunde Olympiade 2011, en eindigde een Nederlands meisje op de tweede plaats. Er zijn veel meisjes die van voetbal houden en jongens die er geen belangstelling voor hebben, enzovoorts. Het onderwijs kan zich beter richten op individuele verschillen tussen leerlingen ongeacht hun sekse.

Literatuur

- Bie, R. van der (red.). (2010). *Jaarboek onderwijs in cijfers 2010*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Bosker R.J. & Velden, R.K.W. van der (1986). *Onderwijspositie en selectie*. Groningen: RION.
- Bügel, K. (1993). *Sekseverschillen in tekstbegrip bij moderne vreemde talen*. Proefschrift. Arnhem: Cito.
- Bügel, K. (2005). Sekseverschillen in examenprestaties. Stand van zaken 2003. *Examens*, 1, 19-22.
- Buunk, A.P. (2010). *Oerdriften op de werkvloer. Een evolutionair perspectief op organisaties*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Campbell, A. (2002). *A mind of her own. The evolutionary psychology of women*. New York: Oxford University Press.
- CBS (2011). StatLine (geraadpleegd in mei-juni 2011).
- Coenen, J., Meng, C. & Velden, R. van der (2011). *Schoolsucces van jongens en meisjes in het HAVO en VWO: waarom meisjes het beter doen*. Maastricht: Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA).
- Cito (2010). *Terugblik en resultaten 2010. Versie 25 februari 2010. Eindtoets Basisonderwijs Groep 8*. Arnhem: Cito.
- Driessen, G. & Langen, A. van (2010). *De onderwijsachterstand van jongens. Omvang, oorzaken en interventies*. Nijmegen: ITS.
- Elsevier (2011). Het jongensprobleem. *Elsevier*, 5 maart 2011.
- Emans B. & Veen, J.W. van (2011). Bijlage 2. Onderzoek Jongens/Meisjes HAVO en VWO door Vensters voor Verantwoording van de VO-raad. *Eindrapportage Project Schoolorganisatiemodellen: Maatwerk voor beter leren*. Utrecht: VO-raad.
- Fine, C. (2010). *Delusions of gender. How our minds, society and neurosexism create difference*. New York: W.W. Norton & Company.
- Gaer, E. van de (2006). *Verschillen tussen jongens en meisjes in schoolse prestaties. De rol van schoolse betrokkenheid, groepssamenstelling en studiekeuze*. Leuven: Katholieke Universiteit.
- Gurian, M. (2009). *The purpose of boys. Helping our sons find meaning, significance, and direction in their lives*. San Francisco: John Wiley & Sons.
- Heek, F. van (1968). *Het verborgen talent. Milieu, schoolkeuze en schoolgeschiedenis*. Meppel: Boom.
- Huberman, B.A., Loch, C.H. & Öncüler, A. (2004). Status as a valued resource. *Social Psychology Quarterly*, 67(1), 103-114.
- Inspectie van het Onderwijs (2011). *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2009/2010*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Jolles, J. (2007). Neurocognitieve ontwikkeling en adolescentie: enkele implicaties voor het onderwijs. *Onderwijsinnovatie*, maart 2007, 30-32.
- Jenje-Heijdel, W (2010). Welke routes doorlopen leerlingen in het onderwijs? *Sociaaleconomische trends, 3^e kwartaal 2010*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Jungbluth, P.L.M. (1981). Onderwijsongelijkheid en sekse-ongelijkheid. In J.A. van Kemenade

- (red.), *Onderwijs: bestel en beleid* (pp. 157-192). Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Langen, A. van & Vierke, H. (2009). *Wat bepaalt de keuze voor een natuurprofiel? De invloed van de leerling, de school, de ouders en de peergroup*. Nijmegen: ITS.
- Lewin, T. (2006). The new gender divide. At colleges, women are leaving men in the dust. *New York Times*, 9 juli 2006.
- McCullum, D.L. & Michele M. Kahn (2006). Gender differences in students' social goals. *Academic Exchange Quarterly*, 10(4), 188-192.
- Merens, A., Brakel, M. van den, Hartgens, M. & Hermans, B. (Red.) (2010). *Emancipatiemonitor 2010*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011). *Kerncijfers 2006-2010 Onderwijs, Cultuur en Wetenschap*. Den Haag: ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- OECD (2009). *PISA 2009 results. What students know and can do: student performance in reading, mathematics and science (Volume I)*. Paris: OECD.
- Portegijs, W., Hermans, B. & Lalta, V. (2006). *Emancipatiemonitor 2006. Veranderingen in de leefsituatie en levensloop*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (2007). *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2012*. Maastricht: Faculteit der Economische Wetenschappen en Bedrijfskunde, Universiteit Maastricht.
- Riet, L. ter (2007). *Dalende leerprestaties van jongens in het primair onderwijs*. Enschede: Universiteit Twente.
- Rogelberg, S.G. & Rumery, S.M. (1996). Gender diversity, team decision quality, time on task, and personal cohesion. *Small Group Research*, 27, 79-90.
- SBO (Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt) (2011). *Onderwijsarbeidsmarkt in internationaal perspectief. Man/vrouw verhoudingen*. Stamos.nl (StatExtracts, OESO).
- Schwartz, S., Shalom H. & Rubel, T. (2005). Sex differences in value priorities. Cross-cultural and multimethod studies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89(6), 1010-1028.
- Studiekeuze 123 (z.j.). <http://www.studiekeuze123.nl/Snelvergelijker/SnelvergelijkerBaankans>. Geraadpleegd 4 oktober 2011.
- Tweede Fase Adviespunt (2005). *Zeven jaar Tweede Fase, een balans. Evaluatie Tweede Fase*. Den Haag: Tweede Fase Adviespunt.
- Timmerman, G. & Essen, M. van (2004) De mythe van het 'vrouwengevaar'. Een historiserende inventarisatie van (inter)nationaal onderzoek naar de relatie tussen feminisering en jongensproblemen in het onderwijs. *Pedagogiek*, 24(1), 57-71.
- Veendrick, L., Tavecchio, L. & Doornenbal, J. (2004). Jongens als probleem. *Pedagogiek*, 24(1), 12-22.
- Younger, M., & Warrington, M. (2005). *Raising boys' achievement*. Nottingham: DFES.